

«теорією» соціальної рівності для проституток. Небуття присутнє у кожному наступному вчинкові персонажів після скоєння ними гріха. П. Тіллїх констатує, що тривога вини присутня у кожному моменті морального досвіду. Це може привести людину до повного відкинення себе, до переживання того, що вона засуджена [Тіллїх 2005: 18]. Саме тому в творі немає жодного позитивного персонажа. Усі в ситуації загрозливого очікування вищого вироку за свої вчинки, які вони намагалися виправдати власноруч встановленими законами.

Отже, роман В. Винниченка яскраво ілюструє ситуацію внутрішньої розгубленості людини модернізму. Дискурс роману оприлюднює глибоко заховані екзистенційні дилеми персонажів. Вони носять у собі внутрішню тривогу, загрозу для духовного, морального та онтичного самоутвердження, загрозу саморуйнування.

Література:

Винниченко В. Заповіт батьків // Винниченко В. Твори. Т. XXII / Володимир Винниченко. – Х., К.: Рух, 1926. – 200 с.; Винниченко В. О морали господствующих и морали угнетенных (Открытое письмо моим читателям и критикам) / Володимир Винниченко. – Львів, 1911. – 91 с.; Гундорова Т. Проявлення слова. Дискурс раннього українського модернізму. Постмодерна інтерпретація / Тамара Гундорова. – Львів: Літопис, 1997 – 297 с.

Енциклопедія постмодернізму / За ред. Ч. Вінквіста та В. Тейлора. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2003. – 503 с.; Зборовська Н. В. Код української літератури: Проект психоісторії новітньої української літератури. Монографія / Ніла Вікторівна Зборовська. – К.: Академвидав, 2006. – 504 с.; Кьеркегор С. Страх и трепет / Серен Кьеркегор. – М.: Республика, 1993. – 383 с.; Левицкий С. А. Трагедия свободы / Сергей Александрович Левицкий / Составление, послесловие и комментарии В. В. Сапова. – М.: Канон, 1995. – 512 с. – (История философии в памятниках); Тіллїх П. Мужність бути. Небуття і тривога / Пауль Тіллїх. // Незалежний культурологічний часопис «І». – 2005. – №37. – С. 8 – 29; Шашков С. С. История русской женщины / Серафим Серафимович Шашков. – Санкт-Петербург, 1879. – 352 с.

Шашков С. С. История судьбы женщины, детоубийство и проституция / Серафим Серафимович Шашков. – Санкт-Петербург, 1872. – 590 с.; Шмид В. Нарратология / Вольф Шмид. – М.: Языки славянской культуры, 2003. – 312 с.

В статтє обнaруженє нaрaтивнє носителє екзистенциaлу тревогє в романє В. Винниченко «Зaвєщaнє рoдителєй»; осущєствлєн aнaлиз присущєвующих в художєственнoм дискурсє тревогє отсуствєя содєржaнєя суущєствoвaнєя и тревогє осуждєнєя, a тaкжє aнaлиз смєжнєх прoблєм: нaрушєнє морaльнoгo импєрaтивa и совершєнє грєхa.

Ключєвє слoвa: тревогa отсуствєя смьслa суущєствoвaнєя, тревогa осуждєнєя, морaль, грєх, проституция.

Пилипишин С.І. к., філол. н. (Бережани),
Роман Б.Є., ст. викл. (Бережани)

УДК 82.091

ББК 83.3(0)5 (4Укр)

Рецепція творчості Івана Франка у літературній критиці кінця XIX – початку XX століть

У статті подано рецепцію творчості І. Франка в літературній критиці на межі XIX-XX століть крізь призму переосмислення сенсу українсько-російських взаємин. Автори звертають увагу на місце письменника в діалогах з іншими визначними особистостями того часу (М. Антоновичем, М. Грушевським).

Ключові слова: рецепція творчості письменника, літературна критика, українсько-російські взаємини, діалоги в літературі.

This article describes the perception of Franko's creative work in literary criticism at the end of XIXth and at beginning of XXth centuries in the light of rethinking the sense of Ukrainian and Russian relations. The authors note the writer's place in dialogues with other major figures of that time (M. Antonovych, M. Grushevsky).

Key words: perception of author's creative work, literary criticism, Ukrainian and Russian relations, literary dialogues.

На зламі XIX і XX віків українство, переборюючи неспіливе українофільство, відзначало 200-літній ювілей нової української літератури. І. Франко написав з цього приводу віршовану промову «Великі роковини», прочитавши її як «пролог» до ювілейної вистави за п'єсою І.П. Котляревського «Наталка Полтавка». Як відзначив Ф. Погребенник, «жоден інший твір І. Франка не сприймався сучасниками з такою емоційною силою» [Українське слово 1995, 4: 13]. Після тріумфального виголошення цього тексту 1898 року зі сцени Львівського театру «Великі роковини» друкувалися тільки

раз (і то після смерті І. Франка) 1926 року. У жодне з наступних видань як за Польщі, так і за Радянського Союзу, навіть у п'ятдесятитомне (1976 – 1986), цей твір не включався. Він поширювався серед українців багатьох поколінь у копіях з ЛНВ. Цей пролог, як і статтю І. Франка «Поza межі можливого», всю поему «Мойсей» можемо тепер трактувати за Ю. Шерехом-Шевельовим як «Другий Заповіт української літератури» [Шерех, 1998, 2: 84–104].

У загальнокультурному контексті наших досліджень, крізь призму переосмислення сенсу українсько-російських взаємин, з новими смисловими акцентами звучать поезії «Не пора, не пора / Москалеві й ляхові служити» (1880), «Ляхам» (1882), «Розвивайся ти, високий дубе» (1883), «Великі роковини» (1898), «Мойсей» (1905); публіцистичні статті «Поza межами можливого» (1900), «Одвертий лист до галицької української молоді» (1905), «Суспільно-політичні погляди М. Драгоманова» (1906) та ін.

Зокрема, у згаданому вже поетично-публіцистичному тексті пророче звучали такі слова з уст самого І. Франка, як діалог з поколіннями українців: «Кожний може стать Богданом, / Як настане слухний час. / Мовиш: «Нині інші війни». / Ну, то іншу зброю куй, / Ум гостри, насталою волю, / Лиш воюй, а не тоскуй! / Лиш борися, не мирися, / Радше впадь, а сил не трать, / Гордо стій і не корися, / Хоч пропадь, але не зрадь! / Кожний думай, що на тобі / Міліонів стан стоїть, / Що за долю міліонів / Мусиш дати ти одвіт. / Кожний думай: тут, в тім місці, / Де стою я у вогні, / Важиться тепер вся доля / Величезної війни. / Як подамся, не достою, / Захитаюся, мов тїнь, – / Пропаде кривава праця / Многих, многих поколінь. / У таких думках держися / І дітей своїх ховай! / Коб лиш чистая пшениця, – / Буде паска й коровай. / «Чи побіди довго ждати? / Ждати довго!» То й не жди ж! / Нині вчися побіджати, / Завтра певно побідиш. / Тож недаром цвіт розцвівся! / Чей же буде з цвіту плід. / Таж недаром пробудився / Український жвавий рід. / Таж недаром іскри грають / У очах тих молодих! / Чей нові мечі засяють / У правицях у твердих. / Довго нас недоля жерла, / Досі нас наруга жре, / Та ми крикнім: «Ще не вмерла, / Ще не вмерла і не вмере!» [Українське слово 1995, 4: 11 – 12].

Якщо в численних «багатотомниках», які виходили і в Україні, і в Росії, спадщина І. Франка ретельно і безжально цензурувалася на догоду пануючим тоді ідеологічно-політичним інтересам, то свідомість І. Франка не могла вільно функціонувати ні серед читачів, ні серед дослідників. Щойно в незалежній Україні почало поступово оприлюднюватися художнє, літературно-критичне, публіцистичне, філософське слово далекоглядного творця, з такого погляду дослідники в Україні й поза кордонами її держави з року в рік демонструють і мотивують світоглядну еволюцію не тільки І. Франка, а й культурологічні горизонти його ближнього довкілля і віддаленого кількома поколіннями простору культури. Тому все, що надруковане під час підготовки і протягом святкування 150-річчя від дня народження геніального українського універсаліста, не може залишати застиглим погляд на українсько-російські взаємини. Більшість із того, що публікували дослідники російсько-українських стосунків або українсько-російських взаємин [Білецький 1954], [Білецький 1955], [Братерство літератур 1977], [Вовк 1995], [Гудзий 1960], [Історія українсько-російських літературних зв'язків 1987], [Мазуркевич 1953], [Малкин 1957], [Сперанский 1960], [Українська література в російській критиці кінця ХІХ – початку ХХ ст. 1980] тепер, з погляду сучасності, потребує уважного перегляду й переоцінки з тим, аби нове покоління вчених хоча б орієнтувалося в односторонній дискурсивній практиці щодо українознавства. Очисні операції можуть бути не такими радикально випрямленими в протилежний бік, як у Г. Грабовича [Грабович 1993; Грабович 1997], раннього І. Дзюби [Дзюба 2005] чи С. Єфремова [Єфремов 1995; Єфремов 1997]. Масмо тепер, у період зміни й співіснування дослідницьких парадигм, і праці наймолодших лідерів у такій драстичній сфері українсько-російських взаємин, як, наприклад Б. Тихолоз [Тихолоз 2009], який у монографії «Філософська лірика Івана Франка» простежує лірику в контексті світоглядно-естетичної еволюції Івана Франка та «одісею духу» універсаліста і колізії поезії «пророцтва і бунту» [Тихолоз 2009: 196 – 287].

Отож, ці автори рішуче і ґрунтовно трансформують і переосмислюють «малоруськість» етнічного українства, по-новому трактують «російсько-українське єднання». Серед тих постатей, які опинилися у центрі уваги в 70 – 90-і роки ХІХ століття і на зламі кінця ХІХ – початку ХХ століть, перебували Омелян Огоновський, Іван Франко, Михайло Грушевський, Олександр Пипін та інші. Вони й уможливили забезпечувати тяглість міжнародних традицій і національну самобутність, самодостатність культури.

З відходом із життя провідних діячів міжкультурних взаємин культурні функції перебирали на себе нові покоління з кожної національності.

Пограниччя ХІХ – ХХ століть обіймає собою такий багатий період, протягом якого увиразнюється семантика, що промовляє до людей кожного покоління через події, феноменологічно уявлені, персоніфіковані в живій історії. Тяглість досвіду тих людей періодично конкретизується у пам'яті реальних особистостей, відомих для кожної нації. Для нас у цьому разі промовистими є

хронологічно розташовані особистості: О. Огоновський, О. Пипін, М. Драгоманов, І. Франко, М. Грушевський.

Якби духовна сутність кожного з них у стократ не помножилася у їх художньо-наукових працях, у їх справах і усних виступах, то ми би досі не циркулювали у всесвіті, в колообігові ідей, образів й архетипів, не мали б універсальних вимірів незнищенності. Кожен з цих людей випромінював у всесвіт такі універсальні монади, до яких можемо прилучатися упродовж земного життя, у пам'яті нащадків, етнічних і національних спільнот.

Після відзначення 150-річчя з дня смерті Івана Франка, громадськість змогла неупереджено осягати подвиг і трагедію Великого Каменяра, Рубача і Націєтворця. Маємо на увазі друге видання книжки Ярослави Мельник «... І остання часть дороги» [Мельник 2006].

Оскільки кожна людина не може абсолютно точно повторювати минулу історію, а у своїй пам'яті конструє мозаїку буття, креативно видозмінюючи його крізь свій досвід, остільки ми маємо підстави подумки і діалогово повертатися вибірково до відомих текстів, присвячених нашому минулому, називаючи його «українством», «малоросійщиною», «русинством», «російщиною», «українофільством» чи в інший спосіб, який фіксує домінування і взаємодію народів, націй, культур, цивілізацій та всього іншого, яке доходить до кожного з нас у концептах «пластів культури». Відлуння семантики, по-різному означеної семіотикою, семіозисом, знаходили сучасні гуманітарії в «обломках давніх текстів, пов'язаних із словом «криза». Лінгвістичний ресурс (значеннєво-термінологічний) в сучасну пору актуалізують праці Івана Франка «Австрийский кризис» [Франко 1984, 41: 355 – 358] чи Максима Антоновича «Литературный кризис» [Антонович 1961: 94 – 124].

За умов глобалізації абстрактного мислення, яке у сучасних семантемах генералізує будь-які узагальнення, типологізуючи емпіричний фактаж, можна тільки дивуватися І. Франкові, який у публікації «Австрийский кризис», що мала «гостро викривальний історико-публіцистичний характер», виявив велику «майстерність теоретичного узагальнення великого конкретно-історичного матеріалу» [Франко 1984, 41: 696].

Порівнюючи свободу творчості у двох ворогуючих імперіях, І. Франко щодо австрійських реалій писав: «Австрия переживает в настоящее время чрезвычайно сложный кризис – неизбежное последствие той системы фальши, двуличности и лицемерия, которая составляет характерный признак австрийской политики...» [Франко 1984, 41: 356]. Простежуючи витoki «складної кризи», І. Франко торкався внутрішньої та зовнішньої політики цієї країни, вбачаючи їх у династичності, яка змушена була тоді «идти на компромиссы», чому навіть Росія в епоху 1856 – 1860 років випередила Австрію «на поле умственного оживления свободной критики и общественной самодеятельности» [Франко 1984, 41: 356]. Добре знаючи австро-угорські порядки, І. Франко визнавав ті «фікції», які функціонували в тій державі «для отвода глаз»: «фикции равноправности народной», «фикции парламентского представительства»; а фікції «новой школы», з повною свободою «только для антинаучных и антиобщественных тенденций», «фикции свободной прессы», «фикции независимого судопроизводства» і т. под. «Правительство... иногда бессознательно и иногда вполне сознательно поддерживает национальные распри», «в австрийском парламенте только такая мера имеет шансы на успех, которая никого собственно не удовлетворяет» [Франко 1984, 41: 358]. Так, на офіційного І. Франка «нарастали элементы того, что в настоящую пору составляет сущность австрийского кризиса». Пообіцявши проаналізувати елементи суспільної кризи наступного року, перевантажений письменник так і не зумів дотриматися обіцяного, але модель кризи розкрив знаменито.

Подібне враження справляють й інші рецензії оглядача: «Тен як історик французької революції», «Причинки до історії «України-Руси» М. Грушевського, «Адам Міцкевич. До галицьких приятелів», «Теодор Момзен» (некрорлог), «Момзен і слов'яни», В. Перетц «К характеристике общественных отношений в Малороссии XVII в.», Н. Василенко «Иосиф Максимович Бодянский и его заслуги для изучения Малороссии» та ін.

Названі статті і рецензії, що стосуються праць фахових істориків з різних країн, свідчать не тільки про працюовитість І. Франка, про його методику роботи з джерелами, а й про основи фундаменталізму та універсалізму цього велетня Духу в українській культурі.

Користуючись концептами Р. Козеллека [Козеллек 2006], ми за його зразком опускаємо в конкретно-історичних текстах подробиці, які читачі по-своєму «забувають», поки їм не «нагадуватиме» читаний текст. Скажімо, з популярної праці М. Грушевського «Історія України з ілюстраціями і доповненнями» (видання 2009 року). Зосередимось на 128 підрозділі «Політичний рух в австрійській Україні та його національне піднесення в 1890 – 1900-х роках». Тепер представник нового покоління українських читачів занурюватиметься в такі смисли: ті роки, за оцінкою академіка Грушевського, були «поворотними для українського життя», бо «народницький рух значно поширився в галицькому суспільстві» і «привернув до себе багато людей нейтральних». У міру такого смислового зміщення

відбувався «певний розлом через неоднорідність діячів». На думку історика, який добре знав західноукраїнське середовище, «люди більш прогресивні прагнули йти в тісному союзі з прогресивними силами російської України» [Грушевський 2009: 382]. Вони «хотіли під цим тонким шаром сховати колишній зміст життя», їх цікавила релігійна правдивість співгромадян і при цьому були дуже поміркованими демократами. На цьому тлі посилювалася роль М. Драгоманова, особливо тоді, коли тріщав політичний союз з москвофілами. Галицьке суспільство мало іншу якість, бо діяли родинами, які повели боротьбу з угодовством. З цієї точки зору, розшарувалися і радикали, 1900 року створили об'єднану партію, перейменувавши її в «національно-демократичну», куди увійшли, як відомо, й М. Грушевський та І. Франко. «У кінцевому підсумку, – читаємо в стислій історії академіка, – боротьба і конкуренція напрямків поживали галицьке життя в дев'яностих – дев'ятисотих роках. Національна і політична свідомість, акцентував учений, вийшла з інтелігентних кіл, охопила широкі народні маси, навчила їх стояти на варті своїх прав, боротися за свої економічні, культурні і національні інтереси, добиватися їх дотримання, об'єднуючись й організовуючись» [Грушевський 2009: 384].

Такі процеси і зміни відбиті в ряді художніх творів, насамперед у романах Івана Франка «Лель і Полель», «Перехресні стежки», в повісті «Великий шум» та в таких творах, які друкували тоді Ольга Кобилянська, Осип Маковей та інші. У царині національної культури М. Грушевський відзначає успіхи «української науки», діячі якої згуртувалися з 1890 року навколо львівського Товариства імені Шевченка, з 1898 року реформованого за зразком академії наук. «Українська наука здобула собі право громадянства в ученому світі» [Грушевський 2009: 384], тому вимога українського університету зробилася черговим питанням української політики, а відкриття його – питанням недалекого майбутнього.

Література: Антонович 1961: Антонович М. Литературно-критические статьи / Максим Алексеевич Антонович ; [подготовка текста, вступит. статья и коммент. Г.Е. Тамарченко]. – М.-Л. : Гослитиздат, 1961. – 515 с.; Білецький 1954: Білецький О. Єднання братніх літератур / Олександр Білецький. – К. : Художня література. – 1954. – 198 с.; Білецький 1955: Білецький О. Шляхи розвитку російсько-українського єднання / Олександр Білецький. – К. : Художня література, 1955. – 48 с.; Братерство літератур 1977: Братерство літератур : [збірник матеріалів з історії російсько-українського літературного єднання / упорядкування та підготовка текстів В.Г. Беляєва]. – К.: Дніпро, 1977. – 423 с.; Вовк 1995: Вовк Х. Студії з української етнографії та антропології / Хведір Кіндратович Вовк. – К. : Мистецтво, 1995. – 336 с. : іл.; Грабович 1997: Грабович Г. До історії української літератури : [дослідження, есе, полеміка] / Григорій Грабович. – К. : Основи, 1997. – 604 с.; Грабович 1993: Грабович Г. У пошуках великої літератури / Григорій Грабович / АН України ; Інститут української археографії ; Гарвардський університет ; Український науковий інститут. – К., 1993. – 54 с.; Грушевський 2009: Грушевський М. Історія України з ілюстраціями і доповненнями / Укладачі Й.Й. Брояк, В.Ф. Верстюк. – Донецьк : ТОВ «ВКФ «БАО», 2009. – 528 с., 8 арк. іл.: іл.; Гудзий 1960: Гудзий Н. Сравнительное изучение литератур в русской дореволюционной и советской науке : [тезисы] / Николай Гудзий. – М., 1960. – 17 с.; Дзюба 2005: Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація? / Іван Дзюба. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2005. – 336 с.; Єфремов 1995: Єфремов С. Історія українського письменства : [статті] / Сергій Єфремов. – К. : Феміна, 1995. – 688 с.; Єфремов 1997: Єфремов С. Щоденники 1923-1929 / Сергій Єфремов. – К. : ЗАТ «Газета «Рада», 1997. – 848 с.; Історія українсько-російських літературних зв'язків 1987: Історія українсько-російських літературних зв'язків: В 2 т. – К.: Наукова думка, 1987. – Т. 1. – 447 с.; Козеллек 2006: Козеллек Р. Часові пласти. – К.: Дух і літера, 2006. – 436 с.; Мазуркевич 1953: Мазуркевич О. Шевченко і петрашевці / О.Р. Мазуркевич // Російсько-українське літературне єднання: збірник статей / заг. ред. О. Білецький, М. Гудзій. – К.: Держлітвидав, 1953. – С. 192 – 220; Малкин 1957: Малкин В. Русская литература в Галиции / В.А. Малкин. – Львов: Издательство Львовского университета, 1957. – 164 с.; Мельник 2006: Мельник Я. І остатня часть дороги... Іван Франко: 1908-1916 : [монографія] / Ярослава Мельник. – Дрогобич : Коло, 2006. – 439 с.; Сперанский 1960: Сперанский М.Н. Из истории русско-славянских литературных связей / М. Сперанский. – М. : Гос. учебно-педаг. изд-во М-ва просвещ. РСФСР, 1960. – 235 с.; Тихолоз 2009: Тихолоз Б. Філософська лірика Івана Франка : Діалектика поетичної рефлексії / Б. Тихолоз. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка. Міжнародна асоціація франкознавства, 2009. – 319 с.; Українська література в російській критиці кінця XIX – початку XX ст. 1980: Українська література в російській критиці кінця XIX – початку XX ст. – К. : Наукова думка, 1980. – 415 с.; Українське слово 1995: Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики XX ст. / [упоряд. В. Яременко, Є. Федоренко та ін.]. – К. : Дніпро, 1995. – Кн. 4. – 703 с.; Франко 1984: Франко І. З останніх десятиліть XIX в. // Збір. творів : у 50 т. / Іван Франко. – К. : Наукова думка. – Т. 41. – 1984. – С. 471-531; Шерех

1998: Шерех Ю. Пороги і Запоріжжя. Література. Мистецтво. Ідеології : у 3 т. / Ю. Шерех. – Харків: Фоліо, 1998. – Т. 1. – 607 с.; Т. 2. – 367 с.; Т. 3. – 431 с.

В статтє представлена рецепція творчєства І. Франко в літературній критикє на рубежє ХІХ – ХХ столєтій сквозь призму иногє осознанія смисла українсько-россійських взаимоотношеній. Авторы обрацают вниманіє на мєсто писатєля в диалогєх с другими знаменательными личностями того врємени (М. Антоновичем, М. Грушевским).

Ключєвыє слова: *рецепція творчєства писатєля, літературна критика, українсько-россійскіє взаимоотношенія, диалогі в літературє.*

Марія Савка (Дрогобич)

ББК 883.3 (4Укр)

УДК 82-312.31

Наратологічна проекція «межової ситуації» в українській малій прозі антивоєнної тематики перших десятиліть ХХ ст.

У статті розглядається динаміка екзистенційно-нратологічного дискурсу української малої прози антивоєнної тематики перших десятиліть ХХ ст. Особлива увага приділяється творчості С. Васильченка, К. Поліщука, В. Підмогильного, М. Черемшини.

Ключові слова: *«межова ситуація», екзистенціалізм, жанр, образ, інтерпретація, сюжет.*

Maria Savka. Narational projection of a "boundary situation" in the Ukrainian small prose of antiwar thematics of the first decades of the 20th century.

In the article we deal with the dynamics of existential narational discourse of the Ukrainian small prose of antiwar thematics of the first decades of the 20th century. Special attention is paid to creative activities of S.Vasylychenko, K.Polishchuk, V.Pidmohylnyj, M.Ceremshyna.

Key words: *existentialism, genre, image, interpretation, plot.*

Українське художнє слово екзистенційного нративу прози антивоєнної тематики перших десятиліть ХХ ст. відкриває свої простори «Dasein» (Буття). Це, передусім, християнські та національні проблеми історичного, державотворчого смислу, які постійно «націлені» на майбутнє, зокрема в творчості С. Васильченка, К. Поліщука, В. Підмогильного, М. Черемшини та ін.

Часто *нраційна ситуація* в антивоєнних творах українських письменників дистанціюється від історичної дійсності, фактографізму, хронікальної послідовності подій, тяжіючи до т. зв. «поетики рефлексивної відстані». Таким чином, в їхньому художньо-екзистенційному вимірі ускладнюється відношення *автора* і *нратора*, який, за бінарною класифікацією Ж. Женетта, називається *гетеродієгетичним*, тобто не функціонує в творі як персонаж та *гомодієгетичним*, локалізований в художній світ як його учасник подій.

У цьому форматі актуальними є міркування М. Ткачука: «Оскільки нратор є виразником оцінок оповідувальних подій, то у дослідженні нративу, користуючись парадигмою Ф. Штанцеля, визначається центр читачьких орієнтацій. *Аукторіальний* нратор подає власне сприйняття фабули, тоді як *акторіальний* виражає події через сприйняття персонажа» [Ткачук 2007: 5]. Утім, у художній практиці типологія відповідних літературознавчих понять є динамічною і змінюється протягом усього сюжетотворення.

Слід зазначити, що природність нративу в українській малій прозі антивоєнної тематики міжвоєнного двадцятиліття ХХ ст. досягається за допомогою художньо-екзистенційних вимірів «межової ситуації», що породжує в *релігійній свідомості* стійкість віри і духовно-моральні цінності, а в *атеїстичній* – відчуженість, абсурдність буття, страх, відчай, страждання, смерть і т. ін.

Так, екзистенційний нратив у творах «Чорні маки», «На золотому лоні», «Під святий гомін», «Отруйна квітка» С. Васильченка виявляє християнську свідомість. Адже тимчасове примирення між «ворожими» військами в оповіданні «Чорні маки (З польової книжки)» сприймається як «*оплаканий, забутий, загублений рай*» [Васильченко 1959: 33]. людини. Білі прапори інтерпретуються нратором не як символ поразки чи зради, а перемоги істинної правди. Наприклад: «*Гордо й побідно маяла біла корогов: яснозоряний янгол злетів сюди, в мертву пустиню, і пізньої ночі сурмив у срібні сурми – вставайте, мертві, воскресла правда, воскресла радість...*» [Васильченко 1959: 34]. Таке апокаліпсичне бачення подій війни містить релігійно-філософські основи пацифізму, бо як слушно запевняв християнський екзистенціаліст Габріель-Оноре Марсель стосовно переживання «фундаментальної нестійкості» людської екзистенції, «варто задуматися і над (її. – М. С.) таємничим зв'язком» [див.: